

Als in een Italiaanse film

Als in een Italiaanse film

Kees Janzen

Copyright © 2025 Kees Janzen
ISBN 978 94 65 20 59 77
Omslagontwerp en artwork: Césza
Gepubliceerd en gedrukt
via Brave New Books

Rauw Realisme

Terug in het scherpe zonlicht, na de middag te hebben doorgebracht in het schemerdonker van café De Kat met de Negen Levens, begonnen haar ogen onmiddellijk weer te tranen. Snel zette Hakima Idrissi haar zonnebril op, slingerde de vaalpaarse rugzak over haar schouder en wandelde met een voldaan gevoel de gracht af, richting Centraal Station.

Drie legendarische kunstenaars had ze geïnterviewd, drie van de zes oorspronkelijke leden van de Goudsbloemgroep, vertegenwoordigers van een van de belangrijkste kunststromingen van de tweede helft van de vorige eeuw: het Rauw Realisme.

Het had haar verbaasd dat de mannen, inmiddels zo'n vijfendertig jaar ouder dan de versies op de zwart-witfoto die ze in het archief had gevonden, nauwelijks waren veranderd.

Krijn Gravendrager had nog steeds dezelfde babyface in een rond papperig hoofd bedekt met rossige plukjes vlashaar.

Basiroen, de kleine Javan, was hetzelfde schriele mannetje gebleven, met een scherp gesneden vossenkop, zware wenkbrauwen boven ogen die een tikkeltje scheef stonden, glanzende antracietgrijze haren en een kort sikje.

Alleen Bastiaan Wortelboer had een wezenlijke transformatie ondergaan: de imposante rode hanenkam die in de hoogtijdagen van het Rauw Realisme z'n schedeldak sierde, had plaatsgemaakt voor stekelhaar.

De drie mannen waren blij dat het erop zat. Opgelucht hadden ze na een paar lange uren het cassette-apparaatje in de rugzak van de journaliste zien verdwijnen.

'De drankjes zijn op kosten van de krant,' had Hakima Idrissi haastig meegedeeld toen ze een kwartier later dan was afge-

sproken binnen was komen stuiven, zich had voorgesteld en een afgedragen spijkerjack over de leuning van haar stoel had gehangen.

'Zelf drink ik geen alcohol tijdens het werk,' had ze er aan toegevoegd, 'maar daar hoeft u zich natuurlijk niets van aan te trekken.'

Ze had groene thee besteld en de drie kunstenaars hadden het beleefdheidshalve bij koffie gehouden.

'Ik sta op knappen. Twee bier, een kopstoot en een portie bitterballen?' Zonder op een antwoord te wachten, haastte Bastiaan Wortelboer zich via de bar, waar hij bij de kleine ober z'n bestelling deed, naar het toilet.

Toen hij zich even later weer opgelucht bij zijn kunstbroeders voegde, stonden er drie glazen goudgeel vocht te stralen op het bordeauxrode tafelkleedje. Voor Basiroen stond er een tot de rand gevuld glaasje jenever naast. Nog voor de ober tijd had gehad de bitterballen in de olie te dompelen waren de glazen al leeg en bestelde Krijn Gravendrager gelijk een nieuw rondje.

'Muziek, ouwe punkers!'

De jukebox was nog steeds dezelfde oude Wurlitzer. Geld hoefde je er toen, begin jaren tachtig, niet in te werpen, het blinkende apparaat draaide gratis en voor niets. En altijd toetste een jonge Bastiaan Wortelboer dezelfde combinatie in: B12. Pretty Vacant, the Sex Pistols.

Automatisch drukte hij ook nu weer de bekende toetsen in maar er gebeurde niets, het singletje kwam niet van zijn plaats en de arm bleef roerloos hangen. Ook een flinke dreun, een probate methode waarmee hij thuis menig apparaat weer aan de praat had gekregen, had niet het gewenste resultaat. De jukebox gaf geen sjoerge.

Net toen hij zich afvroeg of er tegenwoordig betaald moest worden, grinnikte de kleine barman: 'Meneer, zou u de jukebox niet zo hard willen slaan, hij is zo al kassiewijle genoeg!'

Verontschuldigend stak Wortelboer z'n hand op, slenterde terug naar zijn twee tafelenoten en plofte op z'n stoel.

'Geen Sex Pistols?' vroeg Basiroen.
Bastiaan Wortelboer schudde z'n hoofd.

'Geen Sex Pistols, helaas.'
Beteuterd tuurde hij in z'n lege glas. Een arm verscheen in zijn blikveld en een schaal met twaalf gloeiend hete bitterballen werd op tafel gezet. De arm verdween en keerde terug met drie glazen bier en een borrel.

't Is vreemd, maar naarmate je ouder wordt ga je klassieke muziek meer waarderen.' Krijn Gravendrager nam een forse slok van z'n bier en veegde met de rug van z'n hand z'n lippen schoon.

'Ik ben helemaal van de punk af. De laatste tijd luister ik graag naar cellosonates. Vind ik een prachtig instrument, cello. Doorleefde klank, mooi melancholisch.'

'Helemaal mee eens, Krijn. Maar klassiek en punk kunnen toch ook samengaan? Je hoeft het een toch niet mooi te vinden ten koste van het ander? Als ik naar Rachmaninov luister, hoor ik ook punk,' reageerde Wortelboer.

Basiroen schonk voorzichtig de inhoud van z'n borrelglasje bij z'n bier.

'Niet lachen, maar waar ik de laatste tijd naar luister zijn die ouwe Nederlandse liedjes. Dat noemen de meeste mensen smartlappen, maar die teksten zijn vaak wonderschoon. Vaak zing ik ze uit volle borst mee.'

'We worden allemaal wat gezapiger. Dat was ook wel te merken tijdens dat interview,' verzuchtte Wortelboer. 'Ik denk niet dat die journaliste het idee had gehad met drie Rauw Realisten aan tafel te hebben gezeten.'

'Hoe bedoel je?' vroeg Krijn Gravendrager.

'We hebben ons veel te soft uitgedrukt, we hebben ons gedragen als drie braaf babbelende huisvaders. En we hadden ons veel kritischer moeten uitlaten over de kunst van tegenwoordig. Die journaliste wilde onze ongezouten mening horen, niet een politiek correct opinietje.'

Voorzichtig doopte Wortelboer een bitterbal in de mosterd.

'Ik moet zeggen dat jij af en toe behoorlijk snedig voor de dag kwam,' zei Krijn Gravendrager. *Pennenlikkende rijmelaars met*

hun flutpoëzietjes. Krachtige taal! Het was net of ik de oude Wortelboer weer hoorde.'

Bastiaan Wortelboer keek Gravendrager dankbaar aan. Zelf had hij het ook wel een aardige one-liner gevonden.

'Beste Krijn, de oude Wortelboer bestaat niet meer, daar is een andere oude Wortelboer voor in de plaats gekomen,' zei Basiroen. 'En dat valt 'm nogal zwaar.'

Wortelboer besepte dat Basiroen gelijk had. Natuurlijk was hij niet meer de rebellerende Rauw Realist van vijfendertig jaar geleden. Alleen had hij er moeite mee dat te accepteren en Basiroen en Gravendrager blijkbaar niet, die hadden zich er simpelweg bij neergelegd. Maar waar ging het om? vroeg hij zich af. Moest je per se meeveranderen met de jaren of was het beter om je ouwe zelf te blijven? Was iemand die de punk nog steeds omarmt meer zichzelf dan iemand die van smartlappen was gaan houden? Wortelboer kwam er niet uit. Hij stak maar weer een prikkertje in een bitterbal.

De deurbel rinkelde en een iel, oud vrouwtje met grijs, opgestoken haar kwam hijgend het café binnen sloffen. Ze droeg, ondanks het warme weer, een kort wit bontjasje.

'Driesje, heb jij Wallie gezien?' vroeg ze met een krakende stem aan de kleine man achter de bar.

Driesje staakte z'n werkzaamheden. Een vuil doekje hing hij over de biertap.

'Nee Tillie, waarom zou ik Wallie gezien moeten hebben?'

'Omdat ik hier vanochtend nog met hem ben geweest, snuggere.'

'Maar dat was vanochtend, het is nu op de kop af vier uur in de middag.'

'Ja, maar hij loopt vaak terug, dat weet je toch?'

'Tillie?'

Bastiaan Wortelboer was opgestaan en liep op het breekbare vrouwtje af. Het oudje keek hem verbaasd aan.

'Wie ben jij? En wie zijn die andere allochtonen, Driesje? Je moet niet iedereen binnen laten, schat. Da's niet goed voor de klandizie.'

'Ik zal er volgende keer rekening mee houden, Tillie,' zei de ober gedwee.

Wortelboer keek het oude vrouwtje recht in de ogen aan.

'Tillie. Ik ben het, Bastiaan Wortelboer.'

Hij wees naar het tafeltje bij het raam.

'En kijk eens wie daar zitten, Krijn en Basiroen!'

Het vrouwtje blikte schichtig naar de twee mannen.

'Ik ken jou niet en ik ken die twee daar ook niet. En heb jij Wallie soms gezien?'

Wortelboer schudde van nee.

'Nou, bemoei je dan met je eigen zaken.'

Ze knoopte haar bontjasje dicht en schuifelde terug naar de deur.

'Driesje, ik zoek wel verder. En geef die bemoeial met z'n vriendjes maar een rondje van me.'

'Kent u Tillie?' vroeg Driesje verbaasd toen het oude vrouwtje weer buiten in de zon stond.

Wortelboer knikte. Hij vertelde de jonge ober dat De Kat ooit, in de tachtiger jaren, hun stamkroeg was, in de tijd dat Tillie nog achter de bar stond.

'Vreemd dat ze me niet herkende.'

'Tillie is al een paar jaar de weg kwijt,' zei Driesje. 'Wallie was haar hondje. Dat mormel zoekt ze nog iedere dag. Voor d'r neus door een vuilnisauto platgewalst. Daar is ze nooit meer overheen gekomen.'

Driesje liep naar de bierpomp en tapte drie glazen. Wortelboer droeg het volle dienblad naar het tafeltje bij het kleine raam.

'Van het huis, nou ja, eigenlijk van Tillie.'

'Wat is ze oud geworden, ik herkende haar niet eens,' zei Basiroen.

'Tillie is compleet mataglap geworden. Triest,' mompelde Bastiaan Wortelboer.

'Wonderbaarlijk toch,' zei Gravendrager, 'we praten over het verleden, en het verleden komt hier zo maar in levenden lijve binnenstappen.'

Wortelboer knikte en staarde uit het raam.

'Zeg Bastiaan, wat was nou het probleem met die oude foto

waar we met z'n allen opstaan?' vroeg Basiroen plotseling.

'Het probleem is dat Pascal Abadie daar ook op staat. Daarom vroeg ik die journaliste of ze geen andere foto had. Maar volgens haar is het de enige foto waar het complete collectief op staat, dus komt die foto in de krant,' antwoordde Wortelboer geërgerd.

Krijn Gravendrager moest zachtjes grinniken. 'Maak je niet zo druk, Pascal heeft toch ook korte tijd tot het collectief behoord.'

'Precies wat je zegt, korte tijd. Hij was geen volwaardig lid.'

'Maar Abadie is wel uitgegroeid tot een wereldberoemd beeldhouwer, een van de grootste Nederlandse kunstenaars van deze tijd,' zei Basiroen.

'Hij wás een groot beeldhouwer. Maar hij is geworden tot een verwaande kwast, een meelijwekkende ijdeltuit. Ooit, toen ik hem aan jullie voorstelde, die dag in de Goudsbloemstraat, toen was hij een groot talent. In die tijd heeft hij z'n beste werk gemaakt. Maar hoe lang heeft dat geduurd? Twee jaar? Hooguit. Daarna moest hij zonodig het showmannetje uithangen, ging-ie gekke dingen doen.'

'Ik kan me nog herinneren dat hij voor de ogen van z'n publiek een paar van zijn beelden met een bijl in elkaar heeft geramd,' zei Gravendrager.

'Er kwam niets bijzonders meer uit z'n vingers, dus moest-ie het hebben van al die infantiele flauwekul. En daar is-ie nog beroemd mee geworden ook.'

Wortelboer moest even op adem komen.

'En iedereen tuinde er met open ogen in.'

'Vooral vrouwen,' grinnikte Gravendrager. 'Het was voorpaginanieuws als er weer eentje voor hem gevallen was.'

'Hij zocht ze wel heel secuur uit,' zei Basiroen. 'Ik kan me nog die betoverend mooie Italiaanse actrice herinneren.'

'Een B-actricetje, waar hebben we 't verdomme over,' monkelde Wortelboer.

'En die politica dan, kwam ze niet uit Amerika?'

Gravendrager haalde z'n mobieltje tevoorschijn.

'Even googelen.'

Wortelboer schudde z'n hoofd.

'Een Canadese. En zo lelijk als de nacht.'

'Valt reuze mee, hier heb ik 'r.'

Gravendrager schoof z'n mobieltje naar Wortelboer die een snelle blik wierp op de foto van de politica en het telefoontje terug schoof. Het onderwerp Abadie zat 'm behoorlijk dwars.

'Ik kan die journaliste vragen of ze Abadie er af wil knippen,' opperde hij. 'Hij staat helemaal aan de zijkant.'

'Dan gaan we weer terug naar de dagen van de Sovjet-Unie,' zei Krijn Gravendrager, 'moeten we niet doen.'

'Zwart balkje voor z'n ogen?'

Basiroen propte de laatste bitterbal in z'n mond.

't Is maar een idee.'

Wortelboer negeerde de flauwe opmerking.

'Het is ook de enige foto waar Alon Besaril op staat,' zei Gravendrager. 'Een begenadigd kunstenaar, dat was-ie. Ik weet zeker dat hij hierboven door een paar andere artistieke genieën met open armen is ontvangen.'

De donkere wenkbrauwen van Basiroen wipten omhoog.

'Door Janis Joplin en Jimi Hendrix. Die zijn ook op hun zevenentwintigste gaan hemelen.'

'Laten we daar dan maar op toosten,' zei Basiroen.

Gedrieën staarden ze naar boven, waar een oude koperen lamp aan het nicotinebruine plafond hing, en hieven hun glas.

'Cheers, ouwe makker,' zei Basiroen met trillende stem.

Een tijdje bleef het stil. Toen zei Gravendrager: 'Wat ik me nou afvraag, Bastiaan, waarom was Wanda er vanmiddag niet bij, ze stond toch ook op die foto?'

Wortelboer zuchtte.

'Ik had het voorgesteld aan die journaliste, maar ze wilde alleen ons interviewen.'

'Maar toen je haar vertelde dat Wanda onze muze was, leek ze toch behoorlijk geïnteresseerd.'

'Ik had moeten eisen dat Wanda er ook bij was, en dat ze dat interview anders wel op d'r buik kon schrijven,' reageerde Wortelboer bakkig.

'Hoe zou het met haar gaan, na de dood van haar Victor?'

'Af en toe hebben we nog wel eens telefonisch contact. Volgens mij gaat het wel goed,' antwoordde Wortelboer.

'Wanda, onze muze.' Krijn Gravendrager wreef met een papieren servetje het zweet van z'n voorhoofd. 'Dat enorme doek van me met die keiharde ogen in dat zwarte gezicht, daar heeft ze nog model voor gestaan, dat waren haar ogen.'

'Dat doek waar Pascal Abadie toen zo paniekerig op reageerde,' herinnerde Wortelboer zich, 'hij begon te snuiven als een paard, het leek wel of hij ergens doodsbang voor was.'

Hij klokte het laatste restje van z'n bier naar binnen en staarde weer door het kleine raam het donkere steegje in.

Inmiddels was het in het café drukker en rumoeriger geworden. Alleen aan het tafeltje van Basiroen, Gravendrager en Wortelboer heerste even rust. Basiroen plukte aan z'n sikje en staarde in gedachten verzonken voor zich uit, Gravendrager draaide onrustig op z'n stoel en Wortelboer krabbelde met een balpen wat onduidelijke vormen op een bierviltje.

'Ik heb eerlijk gezegd altijd een zwak voor Wanda gehad,' doorbrak Gravendrager de stilte.

Basiroen ontwaakte uit z'n trance.

'Bij mij was het meer dan een zwak. En bij jou ook, Krijn. Wees eerlijk, we waren allemaal straalverliefd.'

'Maar ze liet zich inpalmen door Tomas Kozijn,' gromde Wortelboer. 'Ik heb nooit begrepen wat Wanda in hem zag, in dat broekie.'

'Misschien omdat hij de jongste was van de Goudsbloemgroep?' opperde Gravendrager.

'Hij had Wanda veroverd met z'n poëzie,' meende Basiroen en stond op.

'Ik bestel nog een rondje en dan gaan we toosten op de mooiste muze die ooit geleefd heeft. Mooier dan alle muzes van Dali bij elkaar.'

De kleine gestalte wurmde zich een weg door de drukte en kwam even later terug met een vol dienblad. Hij bleef staan en hief met trillende vingers z'n glas.

'Proost. Op de aanbiddelijkste muze aller tijden.'

'Ook proost,' zuchtte Bastiaan Wortelboer en staarde weer naar buiten. Z'n gedachten gingen terug naar zijn hanenkamjaren, toen hij jong was, beroemd en immens populair. Vrouwen boden zich in de kroeg bij bosjes aan om voor hem model te staan. Beroemdheid trok nu eenmaal vrouwen aan, hij hoefde er weinig voor te doen. Alleen bij de vrouw op wie hij tot over z'n oren verliefd was, kreeg hij geen poot aan de grond.

De dag waarop hij hoorde dat de jonge dichter Tomas Kozijn bij Wanda was ingetrokken, had hij besloten om uit het collectief te stappen en zich nooit meer in z'n stamkroeg te vertonen. Maar de volgende dag had hij dat wel een erg drastische stap gevonden.

De eenzame palmboom

Met een zwierig gebaar zwaaide Wanda Wagner de balkon-deuren open.

Ze had onrustig geslapen in het tweepersoons hotelbed en was veel te vroeg wakker geworden. Ze had wat liggen lezen in een glossy magazine dat ze op Schiphol had gekocht, was toch weer in slaap gevallen en was opgestaan op het moment dat haar mobieltje 07:30 aangaf. Na een snelle douche had ze uit de popperige kledingkast haar witte rok geplukt (ze moest niet vergeten extra hangertjes te vragen bij de receptie) en uit de koffer een gekreukt eigeel bloesje opgediept. Na het ontbijt zou ze haar koffer wel verder uitpakken.

Het was behoorlijk laat geworden gisterenavond. Voor de balie van het autoverhuurbedrijf op de luchthaven van Pisa had een lange rij wachtenden gestaan. Dankzij de hulp van de jonge Nederlandse vrouw - haar man had er apatisch bij staan kijken - had ze de navigatie aan de praat gekregen, die haar door het donker de weg had gewezen naar het hotel. Eenmaal op haar kamer had ze zich afgemat maar opgelucht op haar bed laten vallen.

Wanda trok haar sandaaltjes aan en stapte over de drempel het balkon op. Een zacht ochtendbriesje aaide haar gezicht, wat haar het behaaglijke gevoel gaf dat Viareggio haar welkom wilde heten. Voorzichtig leunde ze een stukje over de balustrade. In de verte zag ze de pier vanwaar je bij helder weer het dakterras van het hotel kon zien en waar de promenade begon die langs het hotel liep richting Marina di Pietrasanta. Recht voor de ingang van het hotel stond nog steeds de eenzame palmboom en op het strand stonden de rijen blauw-wit gestreepte ligstoelen nog keurig in het gelid, de eigele parasols ingeklapt. Ze stelde vast dat er in

een jaar niets was veranderd, zelfs in de hotelkamer die ze vorige zomer nog gedeeld had met Victor was alles hetzelfde gebleven. Maar Victor was er niet meer. Op eerste kerstdag was hij overleden. Plotseling. Jong nog, pas zevenenzestig. Zeven jaar jonger dan zij.

Ze wist nog vrij gedetailleerd hoe het gegaan was. Ze waren bij vrienden en hadden met z'n zessen aan het kerstdiner gezeten. Victor had zich zitten ergeren aan de muziek die had geklonken, smakeloze kersthitjes van allerlei popartiesten. Hij had gevraagd of er niet iets stemmigers kon worden opgezet. Het hoefde niet per se Bach te zijn, z'n favoriete kerstmuziek, maar iets wat meer aansloot bij de kerstgedachte was ook goed.

Er was een discussie ontstaan over wat die kerstgedachte dan precies inhield en dat bij de geboorte van het kindeke Jezus ook geen Bach had geklonken. Maar ook geen Mariah Carey, had ze daar nog tegen ingebracht. Uiteindelijk was er een compromis gevonden: een cd met kerstliedjes gezongen door crooners als Frank Sinatra en Dean Martin. Ouwe meuk, had ze nog opgemerkt, maar Victor had zich er bij neergelegd.

De gastheer had het geluid zo zacht mogelijk gezet waarop Victor weer had opgemerkt dat je zo niet kon horen wat er gezongen werd. Dit gekibbel had zich afgespeeld tijdens het voorgerecht en de sfeer was er niet beter op geworden tijdens het hoofdgerecht, eendenborst met cranberrycompote. Er had een doodse stilte geheerst alsof niemand door de muziek heen durfde te praten. Victor had behoorlijk getranspireerd, wat ze had geweten aan de vijandige sfeer rond de tafel.

Na het hoofdgerecht was Victor plotseling in elkaar gezakt. De paniek was groot geweest en de gastheer had 112 gebeld. Het ambulancepersoneel had nog geprobeerd hem te reanimeren maar het was tevergeefs geweest, Victors hart was simpelweg gestopt met kloppen. En goed beschouwd, had ze later bedacht, was het een mooie dood geweest. Victor had er niets van gemerkt, hij was rustig ingeslapen. Het verval dat ongetwijfeld ooit bij hem zou zijn ingetreden en waar hij enorm tegenopzag had hij niet mee hoeven maken.

En nu, de eerste dag van haar vakantie in Viareggio, miste ze Victor. Vorige zomer hadden ze nog zo genoten van hun verblijf in dit heerlijke hotel. Een beetje vergane glorie, zoals vrijwel alles in dit karakteristieke plaatsje, maar dat had toch ook wel weer z'n charme. Terug in Nederland hadden ze besloten ooit weer terug te keren naar Viareggio. Naar hetzelfde hotel en liefst ook dezelfde kamer.

Haar 'sehnsuchtvakantie' had ze deze vakantie genoemd. Iedere dag zou ze aan Victor denken, koffie drinken op hun favoriete terras en alle plaatsjes bezoeken die ze verleden jaar samen hadden bezocht.

Wanda sloot de balkondeuren en haar blik viel op het nog onopgemaakte bed. Uit gewoonte had ze vannacht aan de linkerkant geslapen, terwijl ze toch ook aan de rechterkant had kunnen liggen of zelfs in het midden. Maar ze was automatisch aan de linkerkant in bed gekropen; de rechterkant was verleden jaar Victor's kant geweest.

De laatste nacht van hun vakantie was Victor behoorlijk aangeschoten geweest. Ze hadden met z'n tweeën anderhalve fles rode wijn soldaat gemaakt op het dakterras, onder een zeldzaam heldere sterrenhemel, en Victor had de hele nacht liggen snurken. Ze had geen oog dicht gedaan en was de volgende ochtend behoorlijk uit haar humeur geweest. Aan het ontbijt had ze Victor verzocht minder te drinken. Hoewel, eerlijk gezegd was "verzocht" het juiste woord niet, ze had hem op een kribbige toon de les gelezen. Victor had haar even aangekeken, een slokje van z'n thee genomen en irritant beheerst gevraagd of ze dat ook op een normale manier zou kunnen zeggen en liefst ook wat zachter, het hele terras had kunnen meegenieten. Hij had een hapje van z'n geroosterde boterham genomen en langs zijn neus weg opgemerkt dat ze zelf zeker de helft van de fles naar binnen had gewerkt. Tijdens het ontbijt hadden ze niet meer met elkaar gesproken.

Natuurlijk had ze nu spijt van haar onhandige verwijt. Had ze toen maar geweten dat er nooit meer een gezamenlijk ontbijt in Viareggio zou volgen, dan was ze nooit over zijn gesnurk begonnen. Alles heeft een laatste keer, dacht ze bedrukt. Spijtig

alleen dat die laatste keer zich nooit als zodanig aankondigt.

Ze slaakte een diepe zucht. Weg met die sombere gedachten, tijd voor het ontbijt. Met de lift ging ze naar de vierde verdieping. Door het restaurant liep ze naar het dakterras waar een ober haar verwelkomde en haar begeleidde naar een tafeltje voor twee personen waar ze een mooi uitzicht over Viareggio had. Het viel haar op dat hier op het dak de wind iets harder waaide dan op haar balkon, maar het was wel een typisch Italiaans windje, fris en warm tegelijk met zo'n karakteristieke Middellandse Zee-odeur.

Ze groette het jonge stel dat gisteren met dezelfde vlucht in Pisa was aangekomen. Ze stonden net op van hun tafeltje.

'Goedemorgen, mevrouw,' zei de jonge vrouw vriendelijk. Haar partner knikte en liep stug door.

'Jullie zijn er vanochtend vroeg bij,' merkte Wanda op. 'En nogmaals bedankt dat je gisterenavond de navigatie voor me hebt ingesteld. Ik had me anders geen raad geweten.'

'Geen dank hoor, mevrouw, kleine moeite.'

Wanda vroeg wat de plannen waren voor vandaag.

Ze gingen naar Pisa, met de auto.

'Mag ik jullie aanraden met de trein te gaan. Veel leuker en je bent er zo.'

Waar bemoei ik me mee, dacht ze, maar de jonge vrouw knikte enthousiast en bedankte haar voor de tip. Wanda wenste haar een fijne dag en de vrouw haastte zich naar haar partner die zichtbaar geïrriteerd op de drempel van de terrasdeur stond te wachten.

Een bazig mannetje en een tikkeltje onderdanige vrouw, dat wordt niks tussen die twee, stelde Wanda vast.

Ze zag de ober op haar tafeltje aflopen met een overvol dienblad. Haar ontbijt. Een mandje met twee croissants en twee bruine boterhammen, een bordje met twee soorten kaas, zo te zien oud en jong, een kommetje met een rode jam, een kommetje met roomboter, een glas jus d'orange en een schaal met fruit. Meloen, peer en aardbeien. Wanda bestelde thee. Zou die ober soms denken dat er nog iemand komt aanschuiven, vroeg ze zich af. Dit is toch veel te veel voor één persoon. Ze smeerde een

croissantje met jam en at een paar stukjes meloen. Zonde van al dat overgebleven voedsel, dat wordt straks natuurlijk allemaal weggegooid. Ze nam nog maar een croissantje. De thee was slap. Ze veronderstelde dat de zakjes wat langer in de theepot hadden moeten hangen.

Het werd drukker op het dakterras.

Vriendelijk knikte Wanda naar de nieuwkomers, twee oudere Nederlandse echtparen, de mannen in afzichtelijke korte broeken - dat kon écht niet meer - en een Italiaanse familie met twee in tutterige kostuumpjes gehezen jongetjes, even later gevolgd door opa en oma. De twee mannetjes stonden op en kusten hun grootouders netjes goedemorgen. Voorbeeldige kleinkinderen, dacht Wanda. Ze had medelijden met de knulletjes, net aangeklede aapjes. Het zal wel iets met kerkbezoek te maken hebben, vanmiddag zijn ze hopelijk weer verlost van hun katoenen dwangbuisjes. Een akelig tafereeltje vond ze het.

Wanda veegde haar lippen af met het papieren servet, zag dat er rode lipstickvlekjes op waren achtergebleven en stak het servet in haar tasje. Ze vond dat lipstickvlekjes wat intiems hadden, niet bestemd voor de ogen van die ober. Een andere ober dan die van vorig jaar, dat was haar gelijk opgevallen, klein met een vrolijk rond hoofd en een snor die aan de uiteinden iets omhoog krulde. Ze deed hem denken aan Hercule Poirot, dat ijdele Belgische rechercheurtje waar ze zo'n hekel aan had.

Toen ze klaar was met haar ontbijt stond Wanda op en liep naar de rand van het terras. Ze legde haar handen op de balustrade. Even wilde ze genieten van de verschillende kleuren blauw van de Middellandse Zee, toen haar plotseling opviel dat de nagellak, vooral op haar duimnagels, behoorlijk was afgebladderd. Gelijk besloot ze terug te gaan naar haar kamer. Niets stond armoediger dan slordig gelakte nagels, vond ze. Ze hoopte maar dat het de ober niet was opgevallen. Hij had in ieder geval niets laten merken.

Tijdens het lakken van haar nagels, lichtoranje vandaag, schoot haar iets te binnen. Ze had zojuist op het terras de hand van Victor gemist. De hand die iedere avond, wanneer ze met z'n

tweetjes op het dakterras genoten van de zwoele avondlucht en het wondermooie uitzicht, op haar heup had gelegen.

Wanda schudde even krachtig haar hoofd. Weg met die sentimentele gedachten. Ze blies haar nagels droog en besloot haar teennagels in dezelfde kleur te lakken. Tot haar verrassing bleek lichtoranje perfect te matchen met het turquoise van haar sandaaltjes.

Een half uur later liep ze tevreden de trap af naar de receptie en sprak ze met zichzelf af dat ze in het vervolg iedere dag de trap zou nemen, ook naar het dakterras. Geen lui gelift meer.

Wanda gaf haar kamersleutel aan de receptioniste. Een beeldschoon ding, vond ze. Ze snapte niet waarom zo'n beauty haar tijd zat te verdoen in een maffe hotelreceptie. Doodzonde. De wereld zou aan haar voeten kunnen liggen, filmregisseurs zouden voor haar in de rij staan. Maar dan moest ze wel achter die balie vandaan komen.

Ze groette het meisje en stapte naar buiten, de ochtendwarmte in.

Haar huurauto, een brandweerode Fiat 500 cabriolet, stond te blinken aan de rand van de boulevard. Een advertentie in een of ander magazine had haar erop attent gemaakt dat jonge, modebewuste, stijlvolle Italianen *en masse* waren gevallen voor deze sexy bolide. De keuze was dus snel gemaakt: ze had bij het verhuurbedrijf zo'n trendy autootje gehuurd. *When in Rome, do as the Romans do!* En dat gold vast ook voor Viareggio. Ze stak de boulevard over en kocht bij het souvenirwinkeltje een krant. Daarna zocht ze op het terras van Ristorante il Mare een tafeltje voor haar eerste cappuccino van haar eerste dag in Viareggio. Zonder Victor. Een zielige eenzame vrouw, zouden voorbijgangers vast denken. Een krantlezende vrouw zag er minder eenzaam uit en dus haalde Wanda de krant uit haar strandtas. Ze bedacht zich, ze moest niet zo zeuren, en liet de krant weer terugvallen. Ze bewaarde hem liever voor straks, als ze weer in haar eigen strandstoel zat.

Ze had gehoopt dat de vriendelijke vrouw die de vorige zomer na een paar dagen automatisch een cappuccino voor haar en een espresso voor Victor op tafel had gezet - wellicht herkende ze

haar nog en zou ze vragen waar Victor was - haar zou bedienen, maar tot haar teleurstelling kwam een jong meisje naar haar toe gelopen.

'Buongiorno,' groette Wanda opgewekt.

'Good morning,' antwoordde het meisje beleefd.

Wanda bestelde een cappuccino.

De koffie was weer net zo voortreffelijk als vorig jaar. Sterk met een stevige laag melkschuim en bestrooid met spikkeltjes cacao. Zo hoorde cappuccino te smaken, vond ze, terwijl ze het laatste restje koffie uit het kopje lepelde. Ze gaf het meisje een onbeschoft hoge fooi ('Il conto per favore,' vroeg Wanda. 'Thank you very much,' zei de serveerster), pakte haar strandtas en stond op. Rustig wandelde ze over de promenade voorbij de eenzame palmboom naar het stukje strand waar Victor en zij verleden jaar iedere ochtend een stoel hadden gehuurd. De houten vlonder was verdwenen - het verbaasde Wanda niet, het wrakke geval had vorig jaar al opgeruimd moeten worden - dus trok ze haar sandaaltjes uit en liep blootsvoets door het frisse zand tussen twee rijen stoelen door naar de zesde rij en wierp nonchalant de krant op de eerste stoel, verleden zomer haar stoel. Haar strandtas zette ze op de stoel naast de hare, Victors stoel.

'Good morning, signora.'

Wanda had de man niet zien aankomen. Ze schrok, even dacht ze dat Victor naast haar stond. Vanachter haar vettige zonnebrilglazen had het hem zomaar kunnen zijn. Zelfde postuur, donker haar, een stoppelbaardje. Wel jaren jonger. En bruiner. Hij zette ongevraagd de gele parasol voor haar op en scheurde van een blocnote een lichtgroen velletje papier met het huurbedrag van 1 stoel en 1 parasol voor een gehele ochtend.

Belachelijk, vond Wanda. Overdreven zuchtend haalde ze haar bankpasje tevoorschijn en hield het boven het mobiele scanapparaatje. Vorig jaar had ze nog geprotesteerd. Waarom kon ze niet per uur betalen? Maar haar protest was minzaam weggewoven (You pay for half a day, signora).

De man slenterde terug naar het houten gebouwtje, een soort snackbar waar pizzapunten werden verkocht. Wanda rilde weer

bij de gedachte dat Victor hier iedere dag zo'n met verlepte plakken salami bedekt deeglapje naar binnen had zitten werken.

Een uitbouw naast de snackbar ter grootte van een ruime bezemkast deed dienst als kantoor. De man was gaan zitten op een klapstoel en tuurde op z'n mobieltje. Ook al een mooie carrière als model misgelopen, dacht Wanda. Eeuwig zonde.

Ze verschoof haar stoel zodat haar benen in de schaduw van de parasol kwamen te liggen en haar gezicht werd bijgebruind door de ochtendzon. Toen pakte ze de krant uit haar strandtas en sloeg hem open. Op de voorpagina vochten een dramatische foto en een paar schreeuwerige koppen om haar aandacht, maar haar blik werd automatisch naar een bescheiden kopje rechtsonder getrokken:

De Goudsbloemgroep Pagina 3 van het cultuurkatern: Het legendarische kunstenaarscollectief 35 jaar later.

Ze kreeg het warm en koud tegelijk. De Goudsbloemgroep. Het Rauw Realisme. Tomas, de jonge dichter, toen haar grote liefde, misschien wel de grootste liefde uit haar leven. Ze wist zeker dat als ze pagina 3 zou openslaan, Tomas de hele vakantie niet meer uit haar gedachten zou verdwijnen. Even besloot ze het cultuurkatern in het gele vuilnisbakje bij de snackbar te gooien. Dit was immers haar sehnsuchtvakantie, iedere dag zou ze aan Victor moeten denken. Maar haar nieuwsgierigheid overwon, en trouwens, dacht ze, het kwaad was nu toch al geschied.

Met trillende vingers viste ze het cultuurkatern uit de extra dikke weekendkrant, sloeg haastig de eerste pagina om en keek tot haar stomme verbazing recht in haar vroegere woonkamer in de Goudsbloemstraat. Een oude zwart-witfoto over de volle breedte van de pagina, een stemmig portret van zeven jonge mannen, twintigers, en een wat minder jonge vrouw. Links op haar versleten leren bank zag ze de schilder Basiroen zitten, zijn echte naam had ze nooit geweten, Basiroen was gewoon Basiroen, een magere Javaan met donkere ogen en zwart golvend haar. Naast hem hing onderuitgezakt een kolos van een man met een lichtbebaarde babyface, Krijn Gravendrager. Schuin op de brede leuning zat Tomas Kozijn, z'n onafscheidelijke sjaal hing

losjes om z'n hals. Onverschillig staarde hij in de lens. Tomas poseerde niet, stelde Wanda vast, hij zat daar toevallig op het moment dat de camera klikte.

Schuin achter Tomas stond zij zelf, omringd door vier mannen. Ze had toen een enorme bos krullend haar tot ver over haar schouders. Haar ogen waren zwartomrand. In alles had ze op Vali Myers willen lijken, haar grote voorbeeld, de ravissante Australische kunstenares.

Tegen haar aangeleund, een zelfbewuste blik in z'n ogen, stond Bastiaan Wortelboer, de leider van het collectief, de grondlegger van het Rauw Realisme. Hij had een arm om haar schouder geslagen, z'n hand bungelde achteloos een fractie van een centimeter voor haar borst.

Ze kon zich nog herinneren dat Wortelboer haar vaak tegen zich aan trok of z'n hand in haar zij legde. Ze had er toen geen moeite mee gehad, zo was Bastiaan nou eenmaal, hij had er zelf waarschijnlijk ook helemaal geen erg in gehad. Maar nu walgde ze ervan, nu ze die hand zo geraffineerd dicht bij haar borst zag bungelen.

Snel richtte ze haar blik op de slungelige figuur links naast Wortelboer. Alon Besaril. Spottende blik in z'n ogen, een leeg bierglas in z'n hand. Een bijzondere kunstenaar, misschien wel de meest getalenteerde van het hele stel. Een ongeleid projectiel. Hij was jong gestorven.

Rechts naast haar, half verscholen achter haar bos krullen stond Jozef Walvius, NO FUTURE getatoeëerd op z'n kale schedel. Nog uit z'n punkperiode. Triomfantelijk stak hij een gebalde vuist omhoog.

Ze kon zich nog goed herinneren wanneer de foto was gemaakt. In de herfst van 1986. Een serie pentekeningen van Jozef Walvius was aangekocht door een museum in Brussel en een Belgische fotograaf was langsgekomen om een foto van het collectief te maken. Ze had niet op de foto gewild maar Wortelboer had haar in z'n armen genomen en pontificaal achter de bank geplant. Zonder Wanda geen foto had hij tegen de fotograaf geroepen.

Wortelboer had weer een goeie reden gehad om me te betasten, dacht Wanda.

Naast Jozef Walvius stond de beeldhouwer Pascal Abadie. Het viel Wanda op dat hij de enige was die niet in de lens keek. Hij had zijn hoofd gebogen en leek geïnteresseerd te zijn in de wilde motieven van het vloerkleed dat ze een paar weken eerder samen met Tomas had gekocht. Wortelboer had de beeldhouwer die middag aan haar voorgesteld. Gesproken had ze hem niet, op de een of andere manier was het hem steeds gelukt haar te ontwijken. Zonder afscheid van haar te hebben genomen was hij verdwenen. In de Goudsbloemstraat had ze hem nooit meer gezien.

Ze richtte haar blik op de kleine foto onderaan de pagina waarop drie mannen aan een cafétafeltje zaten. Gravendrager, Basiroen en Wortelboer. In De Kat, hun oude stamkroeg, bijna veertig jaar later. Het viel Wanda op dat de mannen nauwelijks veranderd waren. Goed beschouwd waren het eigenlijk karikaturen van hun jongere versies geworden. Op het magere lichaam van Basiroen zat nu een echte vossenkop en het hoofd van Krijn had veel weg van een enorme ballon met hier en daar wat uitsteeksels. Bastiaan had ze vijf jaar geleden nog ontmoet, dus het was voor haar geen verrassing dat zijn kroon, zoals hij zijn hanenkam vroeger noemde, was verdwenen. Aan Wortelboer wilde ze nu even niet denken. Maar het eerste woord, eigenlijk een kreet, waarmee het interview begon en dat ook nog vetter was dan de rest van de tekst, kwam uit zijn mond.

'Eyeopeners!'

Bastiaan Wortelboers antwoord op de vraag van journaliste Hakima Idrissi hoe hij de Goudsbloemgroep zou willen typeren.

'We kwamen uit de punkscene, we waren die ingedutte kunst-elite volkomen zat. Kladderaars die een uitgeknepen tube paarse verf tot kunst verhieven! En niet te vergeten al die rijmelaars met hun flutpoëzie over hun liefdesverdrietjes. Geen greintje maatschappelijk engagement! Terwijl er oorlogen woedden. We hadden net Vietnam achter de rug. Zag je niks van terug in al die schrijfseltjes en schilderijtjes.'

Wanda besloot de strandstoel een stukje te verzetten zodat haar met factor 30 ingevette onderbenen in de zon kwamen te liggen en haar gezicht in de schaduw. Dat las makkelijker.

Het Rauw Realisme? Hakima Idrissi wilde weten waar die term vandaan kwam.

'De rauwe realiteit van alle dag, mevrouw! Dat love en peacewereldje van die bloemenkinderen en hippies uit de zestiger en zeventiger jaren? Bestond niet meer! De wereld was hard, meedogenloos! Al die frisse kleurtjes, weg ermee! Zwart, grijs en rood! Dat waren de kleuren van de realiteit, van het Rauw Realisme!'

De staccato-stem van Basiroen. Wanda zag zijn speekselspetters alle kanten opvliegen.

'Het Rauw Realisme! Eerst compleet verguisd en toen door iedereen omarmd! Mijn confronterende drieluik Rode Rozen op Verkoolde Doodskist. Hoe vaak niet geïmiteerd? Ander voorbeeld. De zinderende serie Sans-Gêne-portretten van Bastiaan Wortelboer! Voor een vermogen geveild bij Sotheby's! Armageddon! De vier epische werken van Gravendrager. Hebben in alle Europese topmusea gehangen! Alon Besaril! God hebbe zijn ziel. Hij was een genie! Zijn meedogenloze installaties! Wie anders kon met de kleuren van het Rauw Realisme zo'n barbaarse wereld scheppen? Niemand! En die magistrale dichtbundel Bloedrood van Tomas Kozijn. Over de gruwelijkheden in Vietnam. Een absolute bestseller! Met die shockerende cover van Jozef Walvius. Nog verboden geweest in ons bekrompen landje! Een weergaloze ets uit z'n serie Verwelking.'

Tomas' dichtbundel stond nog steeds in haar boekenkast. De enige tastbare herinnering aan een hartstochtelijke liefde. Ze schaamde zich voor de bijbehorende beelden die haar te binnen schoten. Ze moest aan Victor denken, en aan niemand anders.

Er stak een licht briesje op en Wanda sloeg de krant dicht. Ze wilde even haar ogen sluiten, genieten van de stilte en het zachte geruis van de golven. Nu kon het nog, straks werd het drukker en rumoeriger. Maar voor ze het wist had ze het katern alweer opengeslagen. Waar was ze gebleven? Lukraak las ze verder bij

het kopje *Kort leven beschoren*.

Wortelboer schetste het bestaan van De Goudsbloemgroep, af en toe aangevuld met opmerkingen van Basiroen en Gravendrager. Over het wereldwijde succes van het Rauw Realisme, de vlucht van Tomas Kozijn naar de Verenigde Staten en de plotselinge dood van Alon Besaril. Tot het jaar 1991, het jaar waarin het collectief tijdens een mythisch feest dat een compleet weekend in beslag had genomen en waar de Amsterdamse jetset het jaren later nog over zou hebben, zijn einde had aangekondigd. Wanda kende de geschiedenis, ze was er zelf onderdeel van geweest. Vreemd dat Wortelboer haar niet had geïnformeerd over dat interview.

Ze voelde dat de temperatuur snel opliep. De parasol hield de zon tegen maar de warmte was onder het gele doek gekropen.

Ze las verder en toen ze bij het kopje *De muze van De Goudsbloemgroep* was aangekomen vielen haar ogen dicht.

Chaos

Vertwijfeld stond de illustere beeldhouwer Pascal Abadie temidden van negen reusachtige beelden, zo'n twee meter hoge objecten, zwartgeblakerd en overgoten met bloedrode verf. Negen misvormde lichamen met vleugels en lange messcherpe angels.

Nog zevenentwintig uur, dan zou zijn laatste grote expositie officieel worden geopend en nog steeds had hij geen idee wat hij met zijn negen creaties aanmoest. Goed beschouwd zouden ze, zoals ze er nu bij stonden, de vernissage morgen wel eens goed kunnen verknallen.

Het was zijn allerlaatste project, een ode aan het Rauw Realisme. Voor z'n laatste schepping greep hij terug naar de stijl waarmee hij in de tachtiger jaren als Rauw Realist furore had gemaakt: ruwe vormen in zwart en rood. Het project dat al zijn eerdere projecten zou moeten overtreffen had hij *ZomBee 2.0* genoemd.

Hij had zijn belangrijkste expositie gegund aan Belle's Gallery, of eigenlijk aan Belle Dumourier, eigenaresse van de gallery en al decennialang de grande dame van kunstminnend Londen. Grote namen hadden bij haar hun debuut gemaakt. Kunstverzamelaars uit alle windstreken voeren blind op haar intuïtie en smaak.

Anderhalf jaar lang had Pascal Abadie gewerkt aan de reusachtige plastieken. Van ieder voltooid object had hij Belle tientallen foto's gemaild. Totalen van alle kanten en close-ups van verwrongen handen, uitpuilende ogen, verminkte ledematen, wijdopengesperde monden en gescheurde vleugels. De wezens leken steeds meer tot leven te komen, elke keer als Belle nieuwe foto's te zien kreeg. Ze wist zeker dat ZomBee 2.0 een sensatie zou gaan veroorzaken.

Toen Abadie haar zo'n twee jaar geleden telefonisch op de hoogte had gebracht van zijn plannen, had Belle Dumourier direct begrepen dat haar gallery deze kolossale beelden onmogelijk kon huisvesten. De negen beelden hadden ruimte nodig, veel ruimte. Dus had ze Abadie voorgesteld de expositie te houden in een kerk. Ze kon zich nog een oude kerk herinneren even buiten Londen, met een met struiken overwoekerd kerkhof, die ooit in een populaire tv-serie dienst had gedaan als plaats delict. Maar Abadie had het idee afgewezen. Te voordehandliggend. Ook had hij het nogal kitscherig gevonden. Nee, wat had ze gedacht van een oud stationsgebouw, zo'n landelijk gelegen stationnetje, in art-decostijl opgetrokken. Zou het niet geweldig zijn als alle genodigden per speciaal gecharterde trein naar de vernissage gereden zouden worden! Contrasten, had Abadie over de telefoon geroepen, hoe groter de contrasten, hoe groter de impact! Dood en verderf in een liefelijke omgeving! Rauwe, ongepolijste vormen tegen een decor van verfijning en elegantie!

Belle Dumourier had Abadie verzekerd dat zo'n plan onuitvoerbaar was. De expositie zou twee maanden in beslag nemen en in zo'n stationsgebouw wemelde het iedere dag van de mensen. Onbedoeld had ze Abadie alleen maar enthousiaster gemaakt voor zijn plan.

'Is dat niet juist de bedoeling van kunst! Iedereen moet kunnen kennismaken met mijn werk, niet alleen de elite! En het is nog gratis ook, je hoeft alleen maar een treinkaartje te kopen!' had hij uitgeroepen.

Belle had tegengeworpen dat zijn plan, weliswaar absoluut origineel, verzekeringstechnisch onhaalbaar was. De negen beelden konden niet vierentwintig uur per dag bewaakt worden, het risico op beschadiging of zelfs vernieling was te groot, geen enkele maatschappij zou de beelden willen verzekeren.

Pascal Abadie had zich er al bij neergelegd, toen Belle hem plotseling had gebeld. Mogelijk had ze een oplossing gevonden. Ze had contact opgenomen met Paul en Patti Fleetwood, al vanaf de millenniumwisseling trouwe klanten van Belle's Gallery.

Paul Fleetwood was een zestiger die van de opbrengst van

zijn softwarebedrijf een immens landgoed met een bescheiden manor house had gekocht even buiten Londen in het graafschap Buckinghamshire.

Hij was een gepassioneerd treinliefhebber en had op z'n landgoed een spoorlijntje laten aanleggen waarop hij zo nu en dan in een oud treintje een ritje maakte met familie en vrienden. Het treintje bestond uit een antiek donkergroen stoomlocomotiefje van de firma Beyer, Peacock & Company dat na z'n vele trouwe dienstjaren harteloos was afgedankt en bij toeval door Fleetwood op een van z'n zakenreizen door het Verenigd Koninkrijk zwaar beschadigd en grotendeels weggeroest in de decorhal van een Ierse filmmaatschappij was aangetroffen. Hij had de in belabberde staat verkerende locomotief laten overbrengen naar z'n landgoed waar hij samen met een groepje treinfanaten een jaar bezig was geweest om het oude beestje in z'n oorspronkelijke staat terug te brengen en weer aan het rijden te krijgen.

Achter de glimmende loc hing een eveneens door Fleetwood en z'n vrienden fraai gerestaureerde bruine houten wagon met plaats voor zestien personen. In sierlijke goudkleurige letters had hij op de zijkant *Fleetwood Express* laten schilderen.

Tijdens een van z'n ritjes met belangstellenden had hij van een passagier vernomen dat ergens in East Sussex een oud, in onbruik geraakt stationnetje op het punt stond om te worden afgebroken. Fleetwood was er na enige research achter gekomen waar het bewuste treinstation zich bevond en had een afspraak gemaakt met de plaatselijke autoriteiten. De volgende dag al had hij een bezoek gebracht aan het in 1910 gebouwde station en had hij voor een symbolisch bedrag het gebouwtje van de sloophamer gered. Een paar maanden later was z'n aanwinst als een bouwpakket naar z'n landgoed overgebracht, waar het door een bedrijf van een goede vriend weer in elkaar was gezet.

Belle Dumourier had voorzichtig bij de Fleetwoods geïnformeerd of hun treinstation voor een maand of twee onderdak zou kunnen bieden aan negen reusachtige beelden. Natuurlijk zou ze hiervoor een passend huurbedrag betalen. De Fleetwoods hadden verrukt gereageerd en van dat huurbedrag hadden ze niets willen